

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

งานพยาบาลเป็นงานที่ต้องใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ในการให้การดูแลผู้ป่วยเพื่อสนองตอบความต้องการของผู้ป่วยทั้งทางร่างกาย จิตใจ จิตวิญญาณ และสังคม ด้วยเหตุนี้งานพยาบาลจึงต้องมีมาตรฐานในการปฏิบัติซึ่งกำหนดขึ้นโดยองค์กรวิชาชีพ จากสถานการณ์ที่ผ่านมาพบว่า การขาดแคลนบุคลากรพยาบาลโดยเฉพาะภาครัฐ เป็นภาวะที่ประสบอย่างต่อเนื่อง จากสาเหตุ การลาออกจากวิชาชีพ การโอนย้ายถ่ายเทพยาบาลจากภาครัฐไปสู่ภาคเอกชน และกำลังการผลิตพยาบาลวิชาชีพลดลงจากนโยบายการลดขนาดกำลังคนภาครัฐ (กฤษฎา แสงวดี 2550:30) จึงส่งผลกระทบต่อพยาบาลที่เหลืออยู่ในโรงพยาบาลต้องรับภาระงานที่หนักขึ้น การปฏิบัติงานที่ผ่านมา ส่วนใหญ่มีปริมาณมากกว่าคุณภาพ ไม่สามารถตอบสนองความต้องการของผู้ป่วยได้ พยาบาลเกิดความเบื่อหน่าย ขาดขวัญกำลังใจในการทำงาน (ทัศนา บุญทอง 2542) ประกอบกับการประกาศรับรองสิทธิผู้ป่วย 10 ประการที่ระบุให้ผู้ป่วยทุกคนมีสิทธิขั้นพื้นฐานที่จะได้รับบริการสุขภาพ ดังนั้น เพื่อให้องค์กรพยาบาลสามารถตอบสนองความคาดหวังและความต้องการของคนในสังคม มีการพัฒนาทัดเทียมกับองค์กรอื่นๆ ในระบบบริการสุขภาพ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่องค์กรพยาบาล จะต้องมีการพัฒนาคุณภาพการบริการพยาบาล และพัฒนาคุณภาพบุคลากรให้มีความสามารถในการปฏิบัติการพยาบาลตามมาตรฐานให้มีประสิทธิภาพอย่างต่อเนื่อง

การปฏิบัติวิชาชีพการพยาบาล พยาบาลทุกคนต้องมีความสามารถและทักษะที่หลากหลายในการนำองค์ความรู้ทางการพยาบาลมาประยุกต์สู่การปฏิบัติการพยาบาล ได้แก่ มีทักษะในการนำกระบวนการพยาบาลมาใช้ในการตัดสินใจและแก้ไขปัญหาให้แก่ผู้ป่วยและผู้ให้บริการ เพื่อให้ผู้ป่วยและผู้ให้บริการสามารถดำรงภาวะสุขภาพอนามัยที่ดี และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น (พาริดา อิบราฮิม 2541) โดยเฉพาะพยาบาลวิชาชีพที่ปฏิบัติงานในโรงพยาบาลชุมชน จำเป็นต้องมีการพัฒนาตนเองและปรับเปลี่ยนบทบาทให้มีความสามารถในการปฏิบัติงานทันต่อการเปลี่ยนแปลงและมีประสิทธิภาพอยู่เสมอ เพราะโรงพยาบาลชุมชนเป็นสถานบริการสุขภาพที่ใกล้ชิดกับประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ และมีพยาบาลวิชาชีพเป็นบุคลากรกลุ่มหลักที่

ปฏิบัติงานเพื่อตอบสนองต่อระบบบริการสุขภาพที่พึงประสงค์ของประเทศ และมีบทบาทสำคัญในการนำองค์การพยาบาลสู่เป้าหมายในการปฏิรูประบบบริการพยาบาลในอนาคต

ความสามารถในการปฏิบัติงานของพยาบาลวิชาชีพ เป็นความพยายามในการปฏิบัติกิจกรรมการพยาบาลของพยาบาลวิชาชีพให้สำเร็จลุล่วงตามเป้าหมายที่วางไว้ หรือเหมาะสมตามสถานการณ์ โดยการผสมผสานความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ และความรับผิดชอบตามขอบเขตการปฏิบัติงานของพยาบาลวิชาชีพ เพื่อสนองความต้องการด้านสุขภาพของบุคคล ครอบครัว และชุมชน ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ จิตวิญญาณ และสังคม ครอบคลุมภารกิจทั้งด้านการส่งเสริมการพยาบาล การป้องกันโรค และการฟื้นฟูสภาพ สถานพยาบาลจึงได้กำหนดมาตรฐานการพยาบาลสำหรับผู้ประกอบวิชาชีพ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการจัดบริการ การปฏิบัติการพยาบาลที่มีคุณภาพ และใช้เป็นเครื่องมือในการควบคุมคุณภาพ ผู้ประกอบวิชาชีพการพยาบาลและผดุงครรภ์ทุกคนต้องรักษามาตรฐานของการประกอบวิชาชีพการพยาบาลหรือการผดุงครรภ์ในการปฏิบัติต่อผู้ป่วยหรือผู้รับบริการในระดับที่ดีที่สุด (สภาการพยาบาล 2540)

การปฏิบัติงานของพยาบาลวิชาชีพ เป็นสิ่งที่มีความซับซ้อนและมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ความสามารถในการปฏิบัติงานเปลี่ยนแปลงได้จากปัจจัยที่เกี่ยวข้องหลายประการ ได้แก่ ลักษณะคุณสมบัติประจำตัวของบุคคลที่แตกต่างกันมีผลต่อการแสดงออกของพฤติกรรมแตกต่างกัน ซึ่งลักษณะประจำตัวเหล่านี้ได้แก่บุคลิกภาพ ความถนัด ความสนใจ อายุ เพศ การศึกษา และประสบการณ์ในงาน สิ่งเหล่านี้ทำให้บุคคลมีความแตกต่างกันและมีผลต่อการปฏิบัติงานของบุคคล (ปรีชาพร วงศ์อนุตรโรจน์ 2543: 81) ประสบการณ์การปฏิบัติงาน ทำให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ มีทักษะความชำนาญในการปฏิบัติงานสูงขึ้น มีความรอบคอบมากขึ้น มีเหตุผลสามารถวิเคราะห์ และมองปัญหาได้กว้างขึ้น ทำให้การทำงานมีประสิทธิภาพและประสบผลสำเร็จ (นงพงา ปั่นทองพันธุ์ 2542: 124) และประสบการณ์การทำงานยังมีความสัมพันธ์กับความสามารถในการปฏิบัติงานของพยาบาลประจำการ (กนกวรรณ มาลานิตย์ 2542) สถานภาพสมรสเป็นปัจจัยที่มีบทบาทต่อการทำงานของพยาบาลวิชาชีพพบว่าสัมพันธ์ภาพในครอบครัวจะช่วยลดความเครียดจากการทำงาน ซึ่งจะส่งผลต่อความสามารถในการปฏิบัติงานเพิ่มมากขึ้น (เสาวรส คงชีพ 2545) นอกจากนี้ระดับพื้นฐานการศึกษาที่ได้รับยังทำให้คนมีความสามารถในการทำงาน (ภัสรา จารุสุลินทร์ 2542) การศึกษาเป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม โดยการถ่ายทอด การฝึก การสร้างสรรค์ความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้ขึ้นเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคมการเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545)

นอกจากนี้การมีพลังอำนาจในงานยังเพิ่มความสามารถในการปฏิบัติงานของบุคคล ดังคานเตอร์ (Kanter 1977 cited in Laschinger, H.K.S., et al. 2000) กล่าวเกี่ยวกับการเสริมสร้างพลังอำนาจในงานว่า การที่ผู้นาองค์กรดำเนินการจัดสิ่งแวดล้อมในองค์กร และวิธีการจัดการเพื่อให้บุคลากรสามารถเข้าถึงข่าวสาร ข้อมูลแหล่งสนับสนุนทรัพยากรและโอกาส สภาพการทำงานขององค์กรหนึ่งๆ บุคคลที่มีการเข้าถึงโครงสร้างงานที่มีการเสริมสร้างพลังอำนาจ จะทำให้บุคคลนั้นมีความสามารถแห่งตนเพิ่มขึ้น มีแรงจูงใจในการปฏิบัติงานสูง มีความซื่อมั่นผูกพันต่อองค์กรเพิ่มขึ้น ลดระดับความเหนื่อยหน่าย ความเครียด มีการรับรู้ต่อความเป็นอิสระในตนเองเพิ่มขึ้น มีส่วนร่วมในการบริหารงานเพิ่มขึ้น ส่งผลให้เกิดประสิทธิผลของงาน ผู้รับบริการเกิดความพึงพอใจ และจากผลการศึกษาที่ผ่านมาพบว่า การเข้าถึงโครงสร้างงานที่มีการเสริมสร้างพลังอำนาจมีความสัมพันธ์ทางบวกกับสมรรถนะในการปฏิบัติการพยาบาลของพยาบาลประจำการ (กุลวดี มุทุมม 2542) และการได้รับการเสริมสร้างพลังอำนาจในงานด้านการได้รับอำนาจ เป็นตัวแปรพยากรณ์ที่สามารถร่วมทำนายความสามารถในการปฏิบัติงานของพยาบาลวิชาชีพได้ (ทัศนีย์ ทองรักศรี 2544)

โรงพยาบาลชุมชน เขต 11 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นโรงพยาบาลที่มีการจัดการให้บริการสุขภาพในการดูแลผู้ป่วยโดยใช้กระบวนการพยาบาลในการปฏิบัติการพยาบาล เพื่อสนองความต้องการของผู้ป่วยทั้งด้านร่างกาย จิตใจ จิตวิญญาณ และสังคม และเน้นการให้บริการครอบคลุมทั้ง 4 มิติ โดยมีเป้าหมายเพื่อให้เกิดบริการที่มีคุณภาพสูงสุด และผ่านการรับรองเป็นโรงพยาบาลคุณภาพ (Hospital Accreditation: HA) จึงต้องพัฒนางานบริการให้มีคุณภาพอย่างต่อเนื่อง ทำให้ภาระงานของพยาบาลมีมาก นอกจากนั้นยังมีการปฏิบัติงานที่เกินขอบเขตหน้าที่ของวิชาชีพและกฎหมายกำหนด รวมทั้งความกดดันจากความคาดหวังของสังคมและผู้ใช้บริการที่ต้องการการบริการที่รวดเร็วและมีคุณภาพ จึงก่อให้เกิดความเครียด เหนื่อยล้า ขาดแรงจูงใจในการทำงาน ความตั้งใจในการปฏิบัติงานลดลง (ทัศนีย์ มุทุมม 2542) และจากผลการประเมินคุณภาพการพยาบาลจากภายนอก โดยสำนักงานการพยาบาล ที่ได้ทำการประเมินคุณภาพการพยาบาลของโรงพยาบาลพระอาจารย์ฝั้น อาจาโร ซึ่งเป็นโรงพยาบาลชุมชนแห่งหนึ่งในเขต 11 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า มีการใช้กระบวนการพยาบาลในการปฏิบัติงานไม่ต่อเนื่อง ไม่ครอบคลุมทุกขั้นตอน และไม่สามารถสะท้อนปัญหาและความต้องการของผู้ป่วย (กลุ่มการพยาบาล โรงพยาบาลพระอาจารย์ฝั้น อาจาโร 2549) จึงเป็นสิ่งสำคัญที่ผู้บริหารทางการพยาบาลจะต้องเสริมสร้างความสามารถในการปฏิบัติงานตามมาตรฐานการปฏิบัติการพยาบาลของบุคลากรพยาบาล เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน การเสริมสร้างพลังอำนาจในงานแก่พยาบาล

จากสภาพปัญหาในการปฏิบัติงานของพยาบาลวิชาชีพ รวมทั้งอิทธิพลของปัจจัยการได้รับการเสริมสร้างพลังอำนาจที่กล่าวมา ประกอบกับความจำเป็นที่พยาบาลวิชาชีพต้องปฏิบัติงานตามมาตรฐานของวิชาชีพ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาถึงอิทธิพลของปัจจัยส่วนบุคคล และการเสริมสร้างพลังอำนาจในงานต่อความสามารถในการปฏิบัติงานตามมาตรฐานการปฏิบัติการพยาบาลของพยาบาลวิชาชีพ โรงพยาบาลชุมชน เขต 11 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาความสามารถในการปฏิบัติงานของพยาบาลวิชาชีพ ให้เป็นไปตามมาตรฐาน สอดคล้องกับความต้องการผู้ใช้บริการ และการปฏิบัติงานมีคุณภาพ

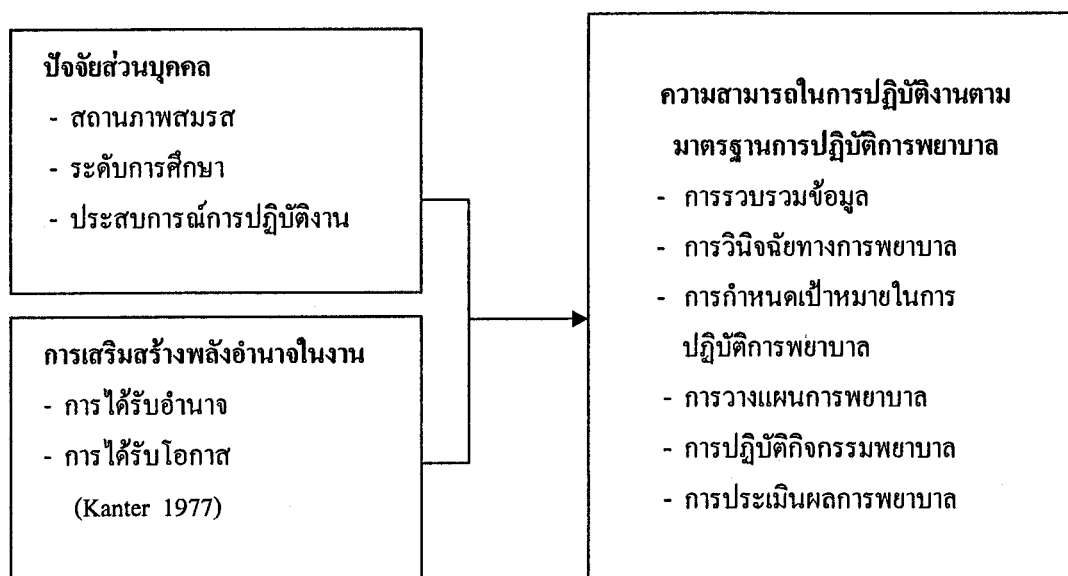
2. วัตถุประสงค์การวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาปัจจัยส่วนบุคคล ระดับการเสริมสร้างพลังอำนาจในงานและระดับความสามารถในการปฏิบัติงานตามมาตรฐานการปฏิบัติการพยาบาล ของพยาบาลวิชาชีพ โรงพยาบาลชุมชน เขต 11 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

2.2 เพื่อศึกษาอิทธิพลของปัจจัยส่วนบุคคล และการเสริมสร้างพลังอำนาจในงานต่อความสามารถในการปฏิบัติงานตามมาตรฐานการปฏิบัติการพยาบาลของพยาบาลวิชาชีพ โรงพยาบาลชุมชน เขต 11 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

3. กรอบแนวคิดการวิจัย

จากการศึกษากรอบแนวคิดทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยส่วนบุคคลด้าน สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา และประสบการณ์ปฏิบัติงาน การเสริมสร้างพลังอำนาจในงาน โดยศึกษาจากกรอบแนวคิดการเสริมสร้างพลังอำนาจของคานเตอร์ (Kanter 1977 cited in Laschinger, H.K.S., et al. 2000) กับความสามารถในการปฏิบัติงานตามมาตรฐานการปฏิบัติการพยาบาลของสภาการพยาบาลประกอบด้วย 6 มาตรฐาน ผู้วิจัยจึงได้นำมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดการวิจัยดังนี้

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย

4. สมมติฐานการวิจัย

4.1 ระดับการเสริมสร้างพลังอำนาจในงาน และระดับความสามารถในการปฏิบัติงานตามมาตรฐานการปฏิบัติการพยาบาลของพยาบาลวิชาชีพ โรงพยาบาลชุมชน เขต 11 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อยู่ในระดับมาก

4.2 ปัจจัยส่วนบุคคลและการเสริมสร้างพลังอำนาจในงาน มีอิทธิพลต่อความสามารถในการปฏิบัติงานตามมาตรฐานการปฏิบัติการพยาบาลของพยาบาลวิชาชีพ โรงพยาบาลชุมชน เขต 11 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

5. ขอบเขตของการวิจัย

5.1 การวิจัยครั้งนี้ ศึกษาประชากรที่เป็นพยาบาลวิชาชีพระดับปฏิบัติการที่ปฏิบัติงานในกลุ่มการพยาบาล โรงพยาบาลชุมชน เขต 11 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมี 4 จังหวัด คือจังหวัดสกลนคร จังหวัดนครพนม จังหวัดมุกดาหาร และจังหวัดกาฬสินธุ์ ที่ขึ้นทะเบียนเป็นผู้ประกอบวิชาชีพการพยาบาลและผดุงครรภ์ชั้นหนึ่ง และมีระยะเวลาปฏิบัติงานตั้งแต่ 3 ปีขึ้นไป

5.2 ตัวแปรที่ศึกษา มีดังนี้

5.2.1 ตัวแปรต้น ได้แก่

1) ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษาและประสบการณ์การทำงาน

2) การเสริมสร้างพลังอำนาจในงาน ด้านการได้รับอำนาจ ได้แก่ การได้รับข้อมูลข่าวสาร การได้รับการสนับสนุน และการได้รับทรัพยากร ด้านการได้รับโอกาส ได้แก่ การได้รับความก้าวหน้าในการทำงาน การได้รับการส่งเสริมให้เพิ่มพูนความรู้ความสามารถ และทักษะ การได้รับการยกย่องชมเชยและการยอมรับ

5.2.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ ความสามารถในการปฏิบัติงานตามมาตรฐานการปฏิบัติการพยาบาลของพยาบาลวิชาชีพโรงพยาบาลชุมชน เขต 11 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

6. นิยามศัพท์เฉพาะ

6.1 ปัจจัยส่วนบุคคล หมายถึง สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา ประสบการณ์การทำงาน

6.2 การเสริมสร้างพลังอำนาจในงาน หมายถึง การที่พยาบาลวิชาชีพพบว่าผู้บริหารการพยาบาลได้เสริมสร้างความสามารถและศักยภาพของตน ให้สามารถปฏิบัติงานบรรลุเป้าหมายขององค์กร โดยการจัดสิ่งแวดล้อมในการปฏิบัติงานที่ทำให้บุคลากรได้รับอำนาจและได้รับโอกาสวัดโดยเครื่องมือที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นตามกรอบทฤษฎีโครงสร้างพลังอำนาจของคานเตอร์ (Kanter 1977 cited in Laschinger, H.K.S., et al. 2000) ครอบคลุมองค์ประกอบ 2 ด้าน ดังนี้

6.2.1 ด้านการได้รับอำนาจ หมายถึง การที่พยาบาลวิชาชีพพบว่าผู้บริหารการพยาบาลเสริมสร้างความสามารถของพยาบาลวิชาชีพให้สามารถปฏิบัติงานตามบทบาทของตนได้อย่างเต็มที่และบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมาย ประกอบด้วย การได้รับข้อมูลข่าวสาร การได้รับการสนับสนุน และการได้รับทรัพยากร

6.2.2 ด้านการได้รับโอกาส หมายถึง การที่พยาบาลวิชาชีพพบว่าตนได้รับโอกาสจากผู้บริหารการพยาบาลให้มีการพัฒนาตนเอง การพัฒนางาน และการพัฒนาวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง ซึ่งประกอบด้วย การได้รับความก้าวหน้าในการทำงาน การได้รับการส่งเสริมให้เพิ่มพูนความรู้ ความสามารถ และทักษะ การได้รับการยกย่องชมเชย และการยอมรับ

6.3 ความสามารถในการปฏิบัติงานตามมาตรฐานการปฏิบัติการพยาบาล หมายถึง ระดับความสามารถในการปฏิบัติกิจกรรมการพยาบาลของพยาบาลวิชาชีพให้สำเร็จลุล่วงตาม เป้าหมายที่วางไว้หรือเหมาะสมตามสถานการณ์ โดยการผสมผสานความรู้ ทักษะ ประสิทธิภาพ และความรับผิดชอบตามมาตรฐานการปฏิบัติการพยาบาล วัดโดยเครื่องมือที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นตาม เกณฑ์มาตรฐานการปฏิบัติการพยาบาลของสภาการพยาบาล

6.4 พยาบาลวิชาชีพ หมายถึง พยาบาลที่สำเร็จการศึกษาไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีหรือ เทียบเท่า และขึ้นทะเบียนรับใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบวิชาชีพการพยาบาลและผดุงครรภ์ชั้นหนึ่ง จากสภาการพยาบาล และมีระยะเวลาปฏิบัติงานในระดับปฏิบัติการของโรงพยาบาลชุมชน เขต 11 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตั้งแต่ 3 ปีขึ้นไป

6.5 โรงพยาบาลชุมชน เขต 11 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หมายถึง โรงพยาบาลใน สังกัดสำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข เป็นโรงพยาบาลในระดับอำเภอ มีเตียงสำหรับผู้ป่วย ตั้งแต่ 10–90 เตียง ประกอบด้วย 4 จังหวัด คือ จังหวัดสกลนคร จังหวัดนครพนม จังหวัด กาฬสินธุ์ และจังหวัดมุกดาหาร

7. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

7.1 ผู้บริหารทางการพยาบาล สามารถนำผลการศึกษาวิจัยครั้งนี้ไปใช้เป็นแนวทางใน การเสริมสร้างพลังอำนาจในงานให้แก่บุคลากรพยาบาลในองค์กร เพื่อพัฒนาความสามารถในการ ปฏิบัติงานตามมาตรฐานการปฏิบัติการพยาบาลของพยาบาลวิชาชีพ อันจะนำไปสู่การพัฒนา คุณภาพบริการ และพัฒนาวิชาชีพให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น

7.2 พยาบาลวิชาชีพ สามารถนำผลการศึกษาวิจัยครั้งนี้ไปใช้เป็นแนวทางในการเสริม สร้างพลังอำนาจ และพัฒนาความสามารถในการปฏิบัติงานตามมาตรฐานการปฏิบัติการพยาบาล ของตนเองให้ดียิ่งขึ้น เพื่อที่จะสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีคุณภาพ